

**ЛЬВІВСЬКА ХОРОВА ШКОЛА
ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ:
МЕТОДИКО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ**

Ярошенко І. В.

ВСТУП

Сучасний вектор навчання у системі підготовки диригентів спрямований на інноваційне мислення молодого фахівця в умовах реалізації здобутих знань у практичній площині їхньої праці. Проблема диригентської майстерності в контексті роботи з хором колективом передбачає розкриття найрізноманітніших аспектів музично-педагогічної творчості. Особливої уваги потребує дослідження взаємодії методичного та педагогічного аспектів у професійній підготовці хорового диригента, становленні його особистості та вмінні застосовувати набутий досвід на практиці. Власне, такий підхід, що поєднує науково-методичні засади та педагогічну майстерність, допоможе майбутньому керівнику хорового колективу віднайти особисту методику диригування. Педагогічна діяльність викладача, яка базується на власному досвіді, є засобом формування творчої особистості студента-диригента у навчальному процесі. Завдяки цьому й реалізуються професійні вміння і здійснюється творчий розвиток майбутнього фахівця. Тому особливої актуальності набуває теоретичне і практичне вивчення методик диригентського виконавства, базованих на традиціях хорових шкіл, зокрема львівської.

Аналізуючи основні напрями і специфіку методико-педагогічної роботи відомих диригентів-педагогів львівської хорової школи, необхідно зазначити, що ця проблематика розглядалася багатьма мистецтвознавцями, увага яких була зосереджена на історичному аспекті музичної культури. Методико-педагогічний аспект у цьому дослідженні набуває нового характеру і є вагомим у розвитку музичного мистецтва в Західній Україні. Актуальність дослідження зумовлена недостатнім вивченням методико-педагогічної діяльності відомих представників львівської хорової школи та необхідністю використання їхнього досвіду у сучасній хоровій практиці.

В українському мистецтвознавстві аспекти вивчення методико-педагогічної діяльності українських диригентів знайшли своє відображення у ґрунтовних наукових працях Ю. Балуха¹, І. Бермес²,

¹ Балух Ю. Львівська диригентська школа: творчі портрети учнів академіка М.Ф. Колесси. Львів : Сполом, 2011. 72 с.

² Бермес І. Український хоровий спів як соціокультурне явище. Дрогобич : Посвіт, 2013. 432 с.

М. Бурбан³, О. Бенч-Шокало⁴, М. Білинської⁵, М. Загайкевич⁶, Л. Кияновської⁷, С. Павлишин⁸, М. Черепанина⁹, З. Юзюк¹⁰ та інших. Проте натепер є незначна кількість досліджень, які б детально характеризували методико-педагогічну діяльність митців львівської хорової школи та їхній вплив на формування сучасного професійного диригента. Саме тому виникає необхідність у глибшому аналізі та характеристиці нових творчих методик і педагогічно-хорових практик провідних митців, представлених у цьому дослідженні (на прикладі М. Колесси, І. Юзюка, А. Кушніренка), які своїм досвідом сформували західноукраїнську сучасну хорову школу.

1. Методичні засади формування львівської хорової школи

Розглядаючи методичні засади видатних представників львівської хорової школи, їхню роль у вихованні музичних кадрів та значення у світовій виконавській практиці, неможливо не згадати її основоположника – відомого композитора, диригента, педагога, громадського діяча, народного артиста України, лауреата Національної премії імені Тараса Шевченка, дійсного члена Академії мистецтв України, Героя України, академіка Миколу Філаретовича Колессу та його послідовників. Серед відомих диригентів-педагогів, які своєю успішною працею досягнули неабияких вершин у диригентській та педагогічній діяльності, є такі митці, як: Б. Антків, Р. Бабич, В. Василевич, Є. Вахняк, О. Волинець, І. Гамкало, О. Грицак, Б. Дерев'яноко, О. Кураш, А. Кушніренко, І. Лацанич, Ю. Луців, Т. Микитка, І. Небожинський, В. Пащенко, Д. Пелехатий, М. Попенко, М. Сильвестров, Я. Скибінський, О. Сотничук, С. Турчак, І. Юзюк та багато інших. Аналізуючи їхню науково-методичну діяльність, передавання неоціненного досвіду молодому поколінню диригентів, варто зазначити, що значущість цієї доктрини є необхідною для збереження та подальшого вивчення у сучасному мистецтвознавстві.

³ Бурбан М. Українські хори та диригенти. Дрогобич : Посвіт, 2007. 672 с.

⁴ Бенч-Шокало О. Український хоровий спів: актуалізація звичаєвої традиції. Київ : Український світ, 2002. 440 с.

⁵ Білинська М. Сидір Воробкевич: творчі портрети українських композиторів. Київ : Музична Україна, 1982. 46 с.

⁶ Загайкевич М. Музичне життя Західної України другої половини XIX ст. Київ, 1960. 190 с.

⁷ Кияновська Л. Українська музична культура. Київ : ДМЦНЗКМ, 2002. 160 с.

⁸ Павлишин С. Музика двадцятого століття. Львів : Бак, 2005. 232 с.

⁹ Черепанин М. Музична культура Галичини: монографія. Київ : Вежа, 1997. 328 с.

¹⁰ Юзюк З. Іван Юзюк – життєвий і творчий шлях: вибрані статті та рецензії. Львів : СПОЛОМ, 2004. 124 с.

Щоб охарактеризувати основні методи, визначити тенденції розвитку львівської хорової школи та виокремити методичні особливості її представників другої половини ХХ – початку ХХІ століття на прикладі діяльності М. Колесси, І. Юзюка, А. Кушніренка, використовувалися аналітичний, біографічний і теоретичний методи, що зосереджені на нових методиках диригентсько-хорового виконавства та науковій діяльності.

Аналізуючи методичні основи та розвиток львівської хорової школи, хочу зосередити увагу на кількох аспектах, які її формували. Це насамперед історична проекція розвитку Національної музичної академії ім. М. Лисенка, її вплив на становлення і розвиток диригентського мистецтва у Західній Україні та відкриття кафедри симфонічного, а згодом оперно-симфонічного диригування.

У 1969 році була заснована секція диригування, яку презентували відомі митці: С. Арбіт – заслужений артист України; І. Вимер – диригент, композитор, професор; Ю. Луців – народний артист України, професор; Л. Мазепа – кандидат мистецтвознавства, професор; Д. Пелехатий – народний артист України та інші, які позначилися в історії створення кафедри. Завідувачем відділу, а згодом кафедри Львівської державної консерваторії (1939–1965 рр.) був відомий педагог, оперно-симфонічний та хоровий диригент, композитор, музично-громадський діяч, професор А. Солтис¹¹. А з 1965 року продовжив керівництво професійний український диригент Микола Філаретович Колесса. Його багатогранна творчість поєднує виконавську практику диригента, композиторську, педагогічну, наукову та музично-просвітницьку діяльність. Диригентська є одним з найособливіших видів діяльності, яка супроводжувала професора все його творче життя. «Будучи одним із засновників симфонічного оркестру Львівської філармонії, художнім керівником хорової капели «Трембіта», диригентом Львівського театру опери та балету «дав» перше музичне прочитання десяткам партитур української музики, власним творам»¹². Особливості виконавського почерку М. Колесси – це виконавська культура, відчуття стилю, образний зміст, педантичність.

Особливої уваги заслуговує композиторська багатожанрова творчість Миколи Колесси. У його авторському доробку дві симфонії, сюїта і варіації для симфонічного оркестру, сюїта для струнного оркестру, камерно-інструментальні твори, романси, пісні, вокальні

¹¹ Юзюк З. Іван Юзюк – життєвий і творчий шлях: вибрані статті та рецензії. Львів : СПОЛОМ, 2004. С. 35.

¹² Паламарчук О. Микола Колесса. Київ : Муз. Україна, 1989. С. 5.

ансамблі, понад 70 творів для мішаного хору, обробки українських народних пісень, музика до вистав та кінофільмів. Колессі-композитору притаманний власний музичний стиль, де великого значення надається поліфонічному розвитку. «Його теми – це мелодії інтонаційно і ритмічно близькі народній вокальній та інструментальній музиці»¹³. У більшості його творів звучать в одній мелодичній лінії кілька ладів (поєднання гуцульського, міксолідійського), що надавало особливого колориту гармонії. Композитор прагнув «осучаснити музичну мову»¹⁴. І це свідчить, що Микола Філаретович – митець неординарний і далекоглядний у своїй творчості. Він зроби великий вклад в українське професійне мистецтво не лише як диригент, а й композитор, твори якого виконують провідні хорові колективи та оркестри в Україні та поза її межами.

Як музично-просвітницький діяч і педагог М. Колесса репрезентував себе невтомною працею і талантом, передаючи знання своїм учням, впроваджуючи свою методiku диригування. Методика професора спочатку була зосереджена на «педантично-суворих підходах до студентів. Він старався відпрацювати з ними кожен жест, кожен нюанс, розібрати кожну деталь партитури і за властивої йому особливої строгості вимагав точного виконання всіх своїх вказівок, не проминав жодної, навіть найменшої погрішності. Тільки така висока вимогливості професора могла вивести дітей селян у люди, і в цьому висвітлилася прекрасна риса Миколи Філаретовича – його батьківська турбота про виховання молодих музикантів, про долю української музичної культури»¹⁵. З часом професор змінив методи підходу до навчання, розвиваючи вміння до самостійної роботи студентів, розкриваючи їхні творчі можливості, в чому і виявлявся їхній власний виконавський стиль. Упродовж багатьох років методика та принципи у підході до роботи Миколи Колесси змінювалися. Ці методики він виклав в основних своїх напрацюваннях, зокрема у підручнику (який багато разів перевидавався) «Основи техніки диригування»¹⁶. Саме його підручник «Основи техніки диригування» став першою настільною книгою-порадником для студентів диригентських спеціальностей західноукраїнського регіону, де Микола Філаретович, як професійний диригент, доступно передає знання та вміння своєї практичної роботи, і це утверджує його як основоположника львівської

¹³ Паламарчук О. Микола Колесса. Київ : Муз. Україна, 1989. С. 22.

¹⁴ Там само.

¹⁵ Юзюк З. Іван Юзюк – життєвий і творчий шлях: вибрані статті та рецензії. Львів : СПОЛОМ, 2004. С. 74.

¹⁶ Колесса М. Основи техніки диригування. Київ : Муз. Україна, 1973. 200 с.

хорової школи. У підручнику розкрито закономірності та принципи основ диригування засобами навчання диригентської техніки та її вдосконалення у процесі підготовки майбутніх диригентів. Специфічна та водночас доступна подача навчального матеріалу свідчить про особливість творчого почерку М. Колесси у всіх його проявах як диригента, композитора, педагога. Його методика диригентського виконавства є унікальною та заслуговує окремого дослідження.

Продовжують диригентську справу Миколи Філаретовича його учні, серед найвідоміших є оперно-симфонічні та хорові диригенти, такі як: Б. Антків, В. Василевич, С. Вахняк, І. Гамкало, Б. Дєпо, Ю. Луців, Т. Микитка, В. Пащенко, Е. Рамос, М. Сильвестров, Я. Скибінський, С. Турчак, І. Юзюк та низка інших диригентів, які презентують львівську диригентську школу Миколи Колесси не лише в Україні, але і за її межами.

Серед відомих випускників-диригентів класу М. Колесси вагоме місце посідає народний артист України, професор Іван Семенович Юзюк, який впроваджує його методику техніки диригування, викладаючи у Львівській національній музичній академії ім. М. Лисенка на кафедрі оперно-симфонічного та хорового диригування, очолюючи її як завідувач.

Методика Івана Юзюка носить самобутній, новаторський характер і зосереджена на особливому підході як диригента-постановника, оперно-симфонічного диригента, майстра акомпанементу, педагога. Про це свідчать його постановки на сцені театру «понад 20 опер і балетів, серед яких – «Назар Стодоля» К. Данькевича, «Наталка Полтавка» М. Лисенка, «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського, «У неділю рано» В. Кирейка, «Євгеній Онегін» П. Чайковського, «Царєва наречена» М. Римського-Корсакова, «Дубровський» Е. Направника, «Зачарований замок» С. Монюшка, «Дон Паскуале» Г. Доніцетті, «Корневільські дзвони» Р. Планкетта, «Весела вдова» Ф. Легара, «Летюча миша» Й. Штрауса, «Баядерка» та «Дон-Кіхот» Л. Мінкуса, «Даремна обережність» П. Гертеля, «Маскарад» Л. Лапутіна»¹⁷.

Будучи головним диригентом симфонічного оркестру Львівської філармонії, І. Юзюк з оркестром гастролював країнами Західної Європи, що допомогло йому як диригенту самоутвердитися та обмінятися досвідом, запозичити нові форми та методики диригування у провідних європейських диригентів. «Для І. Юзюка – чужий тип авторитарного керівника-диригента. Йому притаманні доброзичливість

¹⁷ Юзюк З. Іван Юзюк – життєвий і творчий шлях: вибрані статті та рецензії. Львів: СПОЛОМ, 2004. С. 3.

і шанобливість у ставленні до кожного артиста хору чи оркестру. Зовні стриманий, тактовний і внутрішньо зосереджений, він завжди випромінює неабияку творчу волю та енергію, які благотворно впливають на увесь виконавський процес. Його вміння вибудувати струнку, цілісно завершену форму і, мислячи широкими пластами, визначити місце та роль кожного окремого епізоду в загальному контексті, свідчить про здатність диригента по-режисерськи дивитися на той чи інший музичний твір, його драматургію»¹⁸. Особливістю методики диригування Івана Семеновича є тонке відчуття та емоційне забарвлення музичної фрази, його темпоритму, архітекtonіки, образний зміст твору. Свідченням цього є виконання під його керівництвом симфоній Л. Бетховена, Й. Брамса, С. Рахманінова, П. Чайковського та вокально-інструментальних творів «Кавказ» С. Людкевича, симфонія № 3 «Каддіш» Л. Бернстайна, «Каміна Бурана» К. Орфа та інших, де І. Юзюк застосовує мануальну техніку академічною виваженістю, точністю руху, що характерне М. Колесі. Його жести відображають його диригентський запал і темперамент, відображаючи характер твору та творчу індивідуальність.

Як диригент також і Львівського театру опери та балету Іван Семенович Юзюк реалізує свій талант диригента в оперному жанрі, відчуваючи багатогранну палітру симфонічного оркестру, надаючи йому особливого колориту, самобутнього стилю, що відображається у його методиці та техніці диригування, яка зосереджена у його розробках, зокрема у методичних рекомендаціях «Образне мислення диригента і художнє виконання музичного твору»¹⁹. Його науковий доробок більше зосереджений в окремих статтях, рецензіях, інтерв'ю²⁰. Таким чином, методична робота Івана Семеновича Юзюка заслуговує на вивчення і практичне застосування у наукових мистецтвознавчих дослідженнях української диригентсько-хорової культури та є достойним прикладом для сучасників.

Яскравим представником і продовжувачем традицій львівської хорової школи є народний артист України, лауреат Національної премії імені Тараса Шевченка та літературно-мистецької премії імені Сидора Воробкевича, член-кореспондент Академії мистецтв України, професор, визначний хоровий диригент, композитор, педагог, музично-громадський діяч, організатор професійного музичного життя

¹⁸ Юзюк З. Іван Юзюк – життєвий і творчий шлях: вибрані статті та рецензії. Львів: СПОЛОМ, 2004. С. 4.

¹⁹ Луців Ю., І. Юзюк. Образне мислення диригента і художнє виконання музичного твору. Львів, 1985. С. 16, 21.

²⁰ Юзюк З. Іван Юзюк – життєвий і творчий шлях: вибрані статті та рецензії. Львів: СПОЛОМ, 2004. С. 72–74.

на Буковині Андрій Миколайович Кушніренко. Його багатогранний талант та «невтомна подвижницька праця на ниві рідної музично-хорової культури визначила його як кращого хорового диригента поряд з такими іменами, як А. Авдієвський, Л. Венедиктов, В. Іконник, П. Муравський, С. Савчук, разом з якими за рейтингом 1997 року він увійшов до номінації кращих шести хорових диригентів України»²¹.

Випускник Львівської державної консерваторії ім. М. Лисенка (нині – це Національна музична академія ім. М. Лисенка) диригентсько-хорового факультету А. Кушніренко увібрав кращі хорові традиції, започатковані М. Колессою. Завідувачем кафедри на той час був відомий композитор і диригент, педагог, професор А. Солтис. «На кафедрі працювали такі майстри хорової справи, як І. Гринивецький, Ф. Долгова, В. Василевич, С. Вахняк, С. Прокоп'як, а також учень М. Колесси М. Антків <...> Саме у його клас по диригуванню і був закріплений студент А. Кушніренко...»²². Навчання у видатних діячів музичної культури, таких як: М. Колесса, С. Людкевич, А. Кос-Анатольський, Р. Сімович, О. Теплицький та інших, формувало творчу особистість А. Кушніренка як представника цієї школи. Варто зазначити, що навчаючись у консерваторії, Андрій Миколайович проходив стажування у Львівському театрі опери та балету ім. І. Франка і «працював над підготовкою таких спектаклів, як «Борис Годунов» М. Мусоргського, «Утоплена» М. Лисенка, «Украдене щастя» Ю. Мейтуса; паралельно стажувався і в капелі «Трембіта». Головним хормейстром був тоді О. Кураш. Художнє керівництво оперним театром тоді здійснював відомий диригент Я. Вошак. У цей час на стажування як оперно-симфонічний диригент були запрошені С. Турчак, І. Лацанич, І. Гамкало, Т. Микитка»²³.

Свої вміння, досвід і методику Андрій Миколайович Кушніренко застосовував у практичній діяльності як багаторічний художній керівник та головний диригент Буковинського ансамблю пісні і танцю. Під його керівництвом колектив виконував твори як великих форм, так і мініатюри. «Особливо яскраво проявляється його диригентсько-виконавський хист в інтерпретації народних пісень, зокрема буковинських, які становлять основу репертуару ансамблю»²⁴. А. Кушніренко володів точним вольовим жестом, абсолютним слухом, творчою ініціативністю, мав власний мистецький почерк як диригент, так і композитор. Це відображалось у яскравій колоритності художньої

²¹ Ярошенко І. Мистецтвом встелені шляхи. Андрій Кушніренко – диригент, композитор, педагог. Чернівці : Прут, 2004. С. 5.

²² Там само. С. 18.

²³ Там само.

²⁴ Там само. С. 30.

образності творів, стильово-визначальних елементах музичної мови, особливості його власного музичного стилю.

Серед доробку композитора: одноактна народна опера «Буковинська весна», музика до героїко-романтичної драми «Полум'я» С. Снігура, кантата «Молось за тебе, Україно», поема «Славен Хотинград», низка вокально-хореографічних композицій та інструментальних творів. І це свідчить про тяжіння А. Кушніренка до великих форм. Одним із найпоширеніших видів творчості Андрія Миколайовича є обробки народних пісень (понад 1000 записаних обробок народних пісень та інструментальних мелодій). Обробки буковинських народних пісень А. Кушніренко збагачує специфічною акордовою структурою, новими прийомами, зверненням до поліфонії та колористичних ефектів.

Митець плідно працює у жанрі хорової музики, де яскраво застосовувалася власна методика: різні типи хорових партитур за жанрами і тематикою, хори для однорідних жіночих та чоловічих складів, мішані хори. «Хори А. Кушніренка – це цікаві витончені темброві і гармонічні, художньо-образні картини. Стиль в основному гомофонно-поліфонічний, засобами якого розкривається образний зміст твору»²⁵. До неординарних стильових форм хорових обробок належить використання підголоскової поліфонії, фактурна багатогранність, структурно-композиційна нестандартність творів, цікава метроритмічна структура. Це свідчить про те, що різноманітні власні методики А. Кушніренко професійно застосовував у своїй багатожанровій творчості. Ним упорядковано низку репертуарних та авторських збірників, серед яких – «Буковинські віночки», «Від Дністра до Черемошу», «Буковинський розмай», «Співає Буковина», «Українські народні пісні для мішаного хору (обробка А. Кушніренка)», «Буковинські візерунки», «Хорові твори А. Кушніренка» та інші. Свою дослідницьку роботу Андрій Миколайович присвячував творчій спадщині Сидора Воробкевича. За його редакцією було видано у видавництві «Музична Україна» збірники у 2 томах «Хорові твори С. Воробкевича» та 12 збірників творів українських композиторів, «Оригінальні твори А. Кушніренка», вокально-хорові твори «Веселкові передзвони», понад 200 наукових статей і рецензій. Методична робота А. Кушніренка є вдалим прикладом для розвитку львівської диригентсько-хорової школи у сучасних реаліях і висвітлена у наукових працях І. Боднарук, Я. Вишпинської, О. Залуцького, О. Кушніренко, І. Ярошенко²⁶.

²⁵ Ярошенко І. Мистецтвом встелені шляхи. Андрій Кушніренко – диригент, композитор, педагог. Чернівці : Прут, 2004. С. 136.

²⁶ Там само. 220 с.

Таким чином, методичні засади формування львівської хорової школи відбувалися завдяки професійній творчій та науковій діяльності видатних митців хорової справи, які застосовували різні методики у виконавській практиці, що відіграло важливу роль у культурно-освітньому процесі.

2. Специфіка педагогічної діяльності відомих представників диригентсько-хорової школи

Особливості викладання диригентських дисциплін, зокрема індивідуального хорового диригування, характеризуються специфічним та творчим підходом педагога до навчального процесу. Сучасне українське хорове мистецтво опосередковане на національних традиціях і має виховне значення, яке впливає на формування духовного розвитку не лише особистості, але всього суспільства.

Вирішення непростих завдань сьогодення вищої музичної освіти в Україні неможливе без звернення до педагогічного та виконавського досвіду кращих викладачів-практиків з метою пошуку ефективних шляхів удосконалення диригентської майстерності та різних складників фахової підготовки студентів. Одним з таких складників є диригентська підготовка, яка вдосконалює майбутнього викладача-диригента, формує у студентів сучасної системи основні знання, уміння і навички викладання диригентсько-хорових дисциплін, підготовку до практичної роботи з хоровим колективом. Це зумовлює необхідність надання студентам ґрунтовних знань щодо особливостей диригентської, хормейстерської діяльності, ефективного добору хорового репертуару, формування у них умінь читання хорових партитур, навичок аналізу музичних творів, виконання хорових партій, володіння і керування різними прийомами ансамблевого звучання хору за допомогою техніки диригування та теоретичних знань. Найголовніші завдання спрямовані на формування образного мислення і розвиток музичних здібностей студентів, диригентські жести, освоєння нових сучасних методів хорового твору. Тому актуальною нині є проблематика вивчення досвіду роботи знаних диригентів щодо педагогічних основ організації навчального процесу на індивідуальних заняттях з хорового диригування.

Варто зупинитися на характеристиці педагогічної діяльності кількох провідних диригентів-педагогів, представників львівської хорової школи, які репрезентували її в українському мистецькому просторі: М. Колесса, І. Юзюк та А. Кушніренко.

Педагогічний почерк М. Колесси характеризують: відданість хоровій справі, висока виконавська культура, глибокі знання, творча діяльність, знання педагогіки, психології, уміння використати їх на

практиці навчання і виховання, досконале володіння методикою навчально-виховної роботи та науковий і творчий підхід до неї, повсякденна праця в пошуках нових форм і методів навчання.

Професор М. Колесса впроваджував у навчальний процес такі характерні для нього якості, як: педантичність, організованість, точність, дисциплінованість, акуратність у відношенні до викладання, поєднання розуму та емоцій. Микола Філаретович намагався зрозуміти психологічний стан студента, дати характеристику, розвинути професійні дані. Уміння будувати свої взаємини зі студентами на доброзичливих засадах завжди викликали повагу і довір'я, позитивну реакцію на зауваження, а також давали можливість професору знайти своїх однодумців і послідовників. Він часто прислухався до побажань студентів та надавав великого значення умінню кожного з них самостійно вирішувати поставлені перед ними завдання, що допомагало їм розкрити свої можливості й виробити власну виконавську манеру.

Педагогічний талант М. Колесси визначається його вмінням створити на уроках творчу атмосферу, в якій з емоційною віддачею та ентузіазмом працював студент. Безпосередність у спілкуванні, чітка реакція на те, як працює студент, імпровізаційний характер у проведенні занять. Педагог завжди мав конкретні завдання стосовно кожного студента. Тому «втління знаменитої формули «вчитель–учень», яка ґрунтується не на механічних, а діалектичних зв'язках, за яких волевиявлення одного викликає відповідний відгук у іншого, що, своєю чергою, породжує ідеальний контакт, який сприяє динамічному зростанню обох»²⁷.

Підготовка та виховання майбутнього диригента в класі Миколи Філаретовича – це засвоєння навичок самостійної роботи над партитурою, опанування технічними і виразовими засобами, уміння організувати і забезпечити репетиційний і виконавський процеси. Досягнення, що базуються на взаємозв'язку технічних засобів і творчих завдань на різних етапах підготовки студентів, є основним фактором педагогічного методу навчання диригентів на індивідуальних заняттях у професора М. Колесси.

Микола Філаретович часто наголошував, «що поруч з умінням бачити, чути всі деталі партитури, диригентові необхідні: внутрішня зосередженість, сильна воля, активна робота образного мислення, щоб у відповідності до загального задуму пережити кожную інтонацію,

²⁷ Ярошенко І. Методичні засади формування диригентської школи М. Колесси. *Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури*. Вип. XVII. Київ : Міленіум. 2007. С. 276.

кожну музичну думку і в момент виконання якнайкраще передати образний зміст музики, стиль і характер твору»²⁸. Професор сам демонстрував якийсь епізод твору студентам і це допомагало їм краще засвоювати та відчувати твір. Багато часу М. Колесса приділяв вдосконаленню техніки студентів.

Працюючи над виразністю диригентського жесту, Микола Філаретович наголошував на відповідності жестів рук до виразу обличчя, що повинне відповідати образу твору, який студент диригує, а техніка диригування – це лише засіб його втілення. Професор завжди застерігав від надмірної афектації і сентиментальності, яка часто може проявлятися в перебільшеній жестикуляції і неестетичній міміці, тому що це може негативно вплинути на виконання. «Коли студент, диригуючи твір, починає грішити «емоційністю» і «темпераментом», ставати в «натхненні пози» і т. д., професор спокійно зупиняв його і нагадував, що диригент повинен бути економним стосовно розміру і об'єму жестів, майстерність його тим вища, чим стриманіший жест. А коли молодий диригент, захоплюючись звучанням музики, починає втрачати контроль над процесом виконання, Микола Філаретович завжди любив повторювати відомий вираз Ф. Шаляпіна: «Я ніколи не буваю на сцені один... На сцені два Шаляпіни. Один грає, другий контролює»²⁹. Професор завжди звертає увагу на те, що студенту під час навчання необхідно опанувати вміння контролю свого виконання, оцінювати його згідно з власною слуховою уявою звукового образу і одночасно виправляти.

В індивідуальній роботі над музичним твором зі студентом у класі Микола Філаретович зосереджував увагу на тому, щоб зберегти цілісність побудови. Нагадував про завдання диригента під час диригування з хоровим колективом та вміння створювати з багатьох епізодів, різних за характером, єдину цілісність. Разом з пошуком різноманітних виконавських виразових засобів він прагнув навчити студента зрозуміти ідею музичного твору через скрупульозне вивчення партитури, форми, фактури. «Адже для того, щоб продиригувати твір хоча б під фортепіано, підкреслював Микола Філаретович, студент не тільки повинен знати його напам'ять, а й зрозуміти і особливо відчувати його інтонаційну структуру, образну композицію»³⁰.

²⁸ Ярошенко І. Методичні засади формування диригентської школи М. Колесси. *Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури*. Вип. XVIII. Київ : Міленіум. 2007. С. 277.

²⁹ Там само. С. 278.

³⁰ Там само. С. 279.

Микола Філаретович, аналізуючи зі студентом музичний твір, надавав особливої уваги дослідженню його мелодичної основи, інтонаційності, а також іншим засобам музичної виразності – гармонії, поліфонії, метру, ритму, динаміці, інструментовці, штрихам та їх ролі у формуванні музичного образу твору. Щодо інтерпретації професор наголошував, що все залежить в основному від інтелекту виконавця. Музичний текст (мелодія, ритм, гармонія), динамічні й агогічні позначення, зафіксовані автором у партитурі, є незмінні. Таким чином, вивчення педагогічного досвіду Миколи Філаретовича Колесси вкрай важливе для розвитку львівської диригентської школи у сучасних реаліях і має великий вплив на вирішення проблем щодо вдосконалення творчих цінностей у професійній підготовці майбутнього диригента.

Гідним послідовником свого викладача і наставника М. Колесси є Іван Семенович Юзюк – винятковий митець, який вражає своєю харизматичністю, здатністю до диригентсько-педагогічної роботи, отже, поповнює українське музичне мистецтво новими талановитими послідовниками. Він вдало поєднує практичну діяльність диригента з викладацькою. За час роботи на кафедрі хорового та оперно-симфонічного диригування Львівської національної музичної академії ім. М. Лисенка Іван Семенович виховав значну кількість хорових та оперно-симфонічних диригентів та викладачів, які продовжують та поширюють львівську диригентсько-хорову школу у європейському музично-педагогічному просторі. До них належать: «головний диригент Національного симфонічного оркестру України, заслужений артист України, лауреат першої премії Національного конкурсу диригентів ім. С. Турчака В. Плоськіна, заслужені діячі мистецтв України М. Михаць та С. Бурко, диригенти Львівського театру опери та балету ім. С. Крушельницької Ю. Бервецький, В. Гарбарук, І. Стасишин, головний хормейстер В. Коваль, хормейстер Б. Герявенко, диригент Варшавської камерної опери В. Ханас, головний диригент Волгоградського муніципального оперного театру А. Смірнов, дипломанти II Національного конкурсу диригентів ім. С. Турчака А. Абаєв, Ю. Пороховник, кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри методики музичного виховання та диригування Навчально-наукового інституту мистецтв ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», головний диригент та художній керівник хору «Аксіос» І. Ярошенко, викладач кафедри музики Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича В. Бондаренко, декан і викладач заочного факультету Київського національного університету культури (м. Ужгород) М. Митровка, диригенти Хмельницького та Житомирського музично-драматичних

театрів Л. Деркач та В. Сова, викладач педагогічного коледжу Львівського національного університету ім. І. Франка Г. Гуреш, викладачі Мукачівського та Бердичівського педучилищ І. Задорожний, В. Пупін, Дрогобицького та Івано-Франківського музучилищ В. Циклінська, А. Козоріз та багато інших, які продовжують диригентську та викладацьку діяльність свого викладача»³¹.

Педагогічна діяльність Івана Семеновича Юзюка зосереджена на розвитку у новій площині львівських диригентських традицій, які були започатковані Миколою Філаретовичем Колессою. Найбільший внесок у викладацькій роботі І. Юзюк зробив як завідувач кафедри хорового та оперно-симфонічного диригування і викладач диригентських дисциплін, особливо індивідуального диригування. Тому варто детальніше зупинитися на цьому аспекті його педагогічного досвіду.

Як випускниця його диригентського класу можу зазначити, що Іван Семенович завжди ввічливий і толерантний до студентів, відкритий до діалогу та професійних порад. Його емоційний заряд передається вихованцям. Заняття з хорового диригування починається з копіткої роботи над партитурою, де перевіряються вміння гри партитури, знання хорових партій, подача настройки хору, вправи співу інтервалів та акордів по вертикалі, важких зворотів, які трапляються у творі. Професор звертає велику увагу студентів на підґрунтя теоретичних знань, щоб розвинути у них аналітичні вміння та музичні здібності. Він використовує міжпредметні зв'язки з тотожними дисциплінами, такими як: поліфонія, сольфеджіо, гармонія, хорознавство, аналіз музичних форм, музична література. Іван Семенович наголошує на тому, що диригент повинен володіти відмінним музичним слухом, вмінням чисто інтонувати альтеровані звуки, хроматизми, інтервали у співвідношенні їх в акордах у поєднанні з текстом і художнім образом твору.

Доброзичлива атмосфера, яка панує на заняттях у професора І. Юзюка, спонукає до нових ідей, пошуків, знань і умінь. Іван Семенович намагається розвивати у студентів музичну уяву, інтелект, образне мислення, техніку диригування. Професор наголошує, що головною проблемою у студентів часто є трудність відтворити диригентськими жестами художньо-образний зміст твору. На заняттях у педагога використовуються ілюстративні, репродуктивні методи, а також порівняльні характеристики різних емоційних станів, творчих пошукових завдань.

³¹ Ярошенко І. Формування професійної майстерності майбутнього диригента в системі мистецької освіти (на прикладі методів професора І. Юзюка). *Мистецтвознавчі записки*. Київ, 2020. Вип. 38. С. 130.

Досить цікаво і відповідально Іван Семенович вибирає навчальний репертуар студентам з диригування. Професор включає до індивідуальних планів різноманітні за складністю, стилем, характером твори української та зарубіжної класики: «М. Лисенка, Б. Лятошинського, Д. Січинського, С. Людкевича, А. Кос-Анатольського, Є. Козака, Й. Баха, В. Моцарта, П. Чайковського, Р. Шумана, К. Вебера, Ш. Гуно, Дж. Верді; твори духовної музики: М. Березовського, Д. Бортнянського, А. Веделя, К. Стеценка, П. Чеснокова; обробки українських народних пісень: М. Леонтовича, П. Козицького, Ф. Колесси, М. Колесси; твори сучасних композиторів: Л. Дичко, Є. Станковича, В. Зубицького, О. Яковчука, М. Скорика. Професор зазначає, що від вдалого вибору репертуару залежить не лише розвиток диригентських навичок, але й формування музично-естетичного смаку та виховання професійного диригента та викладача»³².

Своєрідною особливістю серед педагогічних методів І. Юзюка є виховання диригента-педагога, високоосвіченого митця, «здатного очолити не тільки той чи інший професійний музичний колектив, а й увесь музичний процес взагалі»³³.

Характеризуючи особливості формування професійної майстерності майбутнього диригента на прикладі специфіки педагогічної діяльності Івана Семеновича Юзюка, варто зазначити, що поєднання різних навчальних методик у процесі навчання у вищому мистецькому навчальному закладі є актуальним та потребує безперервного творчого вдосконалення освіченості фахівців, що сприятиме оновленню у системі мистецької освіти.

Досліджуючи педагогічний досвід ще одного представника львівської хорової школи, відомого українського диригента, композитора, педагога, професора кафедри музики Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича А. Кушніренка, зосереджуємо увагу на специфіці його таланту як педагога.

У 1992 році Андрій Миколайович Кушніренко став засновником і очільником кафедри музики на педагогічному факультеті Чернівецького університету ім. Ю. Федьковича (сьогодні – Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича), яка стала центром музичної освіти на Буковині. Він керував студентським хором кафедри «Резонанс», який у 2000 році отримав звання народного і став відомим для всієї України.

³² Ярошенко І. Формування професійної майстерності майбутнього диригента в системі мистецької освіти (на прикладі методів професора І. Юзюка). *Мистецтвознавчі записки*. Київ, 2020. Вип. 38. С. 131.

³³ Там само.

Формуючи штат викладацького складу та стабілізацію навчального процесу, проведення індивідуальних та лекційних занять, А. Кушніренко працював над підготовкою високопрофесійних спеціалістів. Створюючи на уроках творчу атмосферу, він доступно, цікаво подавав навчальний матеріал, відповідав на різні професійні запитання, що часто виникали під час занять на лекціях з предмета «Хорове аранжування» та спецкурсу «Розвиток музичної культури і освіти на Буковині», що викликали у студентів захоплення. А. Кушніренко добре знав не тільки свій предмет, але й досконало володів методикою навчально-виховної роботи. «Ряд відкритих практичних занять з хорового класу, а також індивідуальних уроків з диригування, які він проводив, отримали схвальні відгуки педагогів-фахівців атестаційної комісії Міністерства освіти України. Висока загальна культура та ерудиція, глибокі знання свого предмета, педагогіки, психології, велика виконавська практика дали можливість йому досягнути значних успіхів у роботі зі студентами»³⁴.

Підкреслюючи значення техніки для диригента, Андрій Миколайович часто повторював слова М. Колесси: «Усі рухи (чи то руками, чи головою, чи верхньою частиною корпусу) повинні бути точним і темпераментним відображенням внутрішнього змісту, що є в кожному добре написаному музичному творі <...> Дбаючи про точність, логічність кожного свого руху, диригент старється бути якнайбільш ощадливим щодо величини чи обсягу жестів: чим менше виявляється назовні його майстерність, тим вона вища»³⁵.

Також варто зазначити, що А. Кушніренко як у своїй творчій, так і педагогічній діяльності постійно розвивав методологічні засади львівської диригентської школи, основоположником якої є М. Колесса, а теоретичним підґрунтям – його підручник «Основи техніки диригування»³⁶. У диригента, підкреслював А. Кушніренко, завжди залишається більша чи менша свобода у виборі засобів виразності. Розвиток образного мислення на його уроках паралельно відбувався з оволодінням студентами як технічними, так і виконавськими засобами своєї професії, з вдалими поєднаннями емоційного і раціонального в процесі їхнього становлення як особистостей і музикантів.

³⁴ Ярошенко І. Мистецтвом встелені шляхи. Андрій Кушніренко – диригент, композитор, педагог. Чернівці : Прут, 2004. С. 113.

³⁵ Ярошенко І. Педагогічні принципи втілення художнього образу в диригентській практиці (на прикладі методики А. Кушніренка). *Педагогічна теорія і практика*. Київ : КиМУ, 2019. Вип. 1(8). С. 343.

³⁶ Колесса М. Основи техніки диригування. Київ : Муз. Україна, 1973. 200 с.

«Складаючи індивідуальні навчальні плани з диригування, професор використовував різні за характером і змістом високохудожні музичні твори, які можуть бути осяжними для студентів і відповідати рівню їхньої підготовки. Найчастіше це твори українських та зарубіжних композиторів-класиків, серед яких особливе місце належить хорам Д. Бортнянського, М. Березовського, А. Веделя, М. Вербицького, С. Воробкевича, М. Леонтовича, М. Лисенка, Б. Лятошинського, О. Нижанківського, П. Ніщинського, Л. Ревуцького, К. Стеценка, Д. Січинського та інших. Часто Андрій Миколайович включає до програм студентів хорові твори Й. Баха, В. Моцарта, С. Танєєва, Ф. Шуберта, Р. Шумана, П. Чайковського та інших»³⁷. На їхньому прикладі студенти формувалися як виконавці, вдосконалюючи техніку диригування, щоб пізніше під час виконання хорових творів сучасних композиторів не зазнавати ніяких труднощів. Він вважав, що «чим різнобічнішим буде використаний у навчальному процесі матеріал, чим вища його художня якість і чим більше творів різних стилів продиригують студенти в класі під контролем педагога, тим кращою буде їхня професійна підготовка»³⁸. Специфіці викладання Андрія Миколайовича були притаманні такі якості, як: харизматичність творчого бачення твору, свобода диригентських жестів, працелюбність, врівноваженість, вимогливість, що змушувало студентів до відповідальності та творчого пошуку.

Отже, підкреслюючи значення та характеризуючи педагогічну діяльність відомих митців-педагогів, представників львівської хорової школи, варто зазначити, що специфіка їхньої роботи – це великий вклад у розвиток української музичної освіти та є об'єктом для подальшого дослідження.

ВИСНОВКИ

Узагальнюючи результати методико-педагогічної діяльності львівської хорової школи другої половини ХХ – початку ХХІ століття на прикладі її представників М. Колесси, І. Юзюка, А. Кушніренка, доведено її вагомое значення в українській музично-педагогічній освіті, висвітлено методи та прийоми їхньої роботи зі студентами на індивідуальних заняттях над технікою диригування.

У дослідженні охарактеризовані методичні засади формування львівської хорової школи в історичній проекції та проаналізовані

³⁷ Ярошенко І. Мистецтвом встелені шляхи. Андрій Кушніренко – диригент, композитор, педагог. Чернівці : Прут, 2004. С. 117.

³⁸ Там само.

різноманітні методики педагогів-диригентів у їхній професійній педагогічній діяльності.

Наслідуючи приклад свого наставника Миколи Філаретовича Колесси, Іван Семенович Юзюк та інші представники його школи, продовжують розвивати музично-освітні традиції Галичини, навчаючи нову плеяду відомих диригентів і педагогів сучасності. Специфіка педагогічної діяльності відомих представників львівської хорової школи демонструє подальшу перспективу вивчення їхніх творчих та педагогічних здобутків у диригентсько-хоровій практиці майбутніх фахівців. Про це свідчать наукові праці та творчі напрацювання відомих диригентів-педагогів, які залишили неоціненний спадок в українському диригентському мистецтві.

Отже, львівська хорова школа другої половини ХХ – початку ХХІ століття, започаткована М. Колесою, – це фундамент українського диригентського мистецтва, на якому базуються нові сучасні методики та хорові освітні традиції Західної України, що потребують глибшого та детальнішого дослідження і мають подальшу перспективу в професійній диригентській освіті.

АНОТАЦІЯ

У дослідженні розглянуто методико-педагогічну діяльність львівської хорової школи другої половини ХХ – початку ХХІ століття, здійснено історичний екскурс. Автор охарактеризувала методичні засади формування львівської хорової школи та специфіку педагогічної діяльності відомих представників.

Проблематика дослідження – загострити увагу на вагомості методико-педагогічних аспектів львівської хорової школи в українському музичному мистецтві, спираючись на досвід і методи роботи відомих диригентів-педагогів.

Результати дослідження. Проаналізовано методико-педагогічні особливості у діяльності відомих диригентів-педагогів львівської хорової школи на прикладі М. Колесси, І. Юзюка та А. Кушніренка, що є необхідним для розвитку професійної музичної освіти. Доведено, що методичні засади формування львівської хорової школи базувалися на професійній творчій та науковій діяльності відомих митців хорової справи і мають подальшу перспективу в професійній диригентській освіті.

Ключові слова: львівська хорова школа, педагоги-диригенти, педагогічні принципи, методика, хорове мистецтво.

SUMMARY

Lviv choral school of the second half of the XX – beginning of the XXI century: methodological and pedagogical aspect

The study considers the methodological and pedagogical activities of the Lviv choral school of the second half of the XX – early XXI century, made a historical excursion. The author described the methodological principles of formation of the Lviv choral school and the specifics of pedagogical activity of famous representatives.

Problems of research – to sharpen attention to the importance of methodological and pedagogical aspects of the Lviv choral school in the Ukrainian musical art, based on the experience and methods of work of famous conductors-teachers.

Research results. Methodological and pedagogical features in the activities of famous conductors-teachers of Lviv choral school are analyzed on the example of M. Kolessa, I. Yuzyuk and A. Kushnirenko, which is necessary for the development of professional music education. It is proved that the methodological principles of forming the Lviv choral school were based on the professional creative and scientific activity of famous choral artists and have further prospects in professional conducting education.

Key words: Lviv choral school, teachers-conductors, pedagogical principles, methods, choral art.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балух Ю. Львівська диригентська школа: творчі портрети учнів академіка М.Ф. Колесси. Львів : Сполом, 2011. 72 с.
2. Бенч-Шокало О. Український хоровий спів: актуалізація звичаєвої традиції. Київ : Український світ, 2002. 440 с.
3. Бермес І. Український хоровий спів як соціокультурне явище. Дрогобич : Посвіт, 2013. 432 с.
4. Білинська М. Сидір Воробкевич: творчі портрети українських композиторів. Київ : Музична Україна, 1982. 46 с.
5. Бурбан М. Українські хори та диригенти. Дрогобич : Посвіт, 2007. 672 с.
6. Загайкевич М. Музичне життя Західної України другої половини ХІХ ст. Київ, 1960. 190 с.
7. Кияновська Л. Українська музична культура. Київ : ДМЦНЗКМ, 2002. 160 с.
8. Колесса М. Основи техніки диригування. Київ : Муз. Україна, 1973. 200 с.
9. Луців Ю., Юзюк І. Образне мислення диригента і художнє виконання музичного твору. Львів, 1985. 38 с.

10. Павлишин С. Музика двадцятого століття. Львів : БаК, 2005. 232 с.
11. Паламарчук О. Микола Колесса. Київ : Муз. Україна, 1989. 76 с.
12. Черепанин М. Музична культура Галичини : монографія. Київ : Вежа, 1997. 328 с.
13. Юзюк З. Іван Юзюк – життєвий і творчий шлях: вибрані статті та рецензії. Львів : СПОЛОМ, 2004. 124 с.
14. Ярошенко І. Методичні засади формування диригентської школи М. Колесси. *Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури*. Вип. XVIII. Київ : Міленіум, 2007. С. 275–281.
15. Ярошенко І. Мистецтвом встелені шляхи. Андрій Кушніренко – диригент, композитор, педагог. Чернівці : Прут, 2004. 220 с.
16. Ярошенко І. Педагогічні принципи втілення художнього образу в диригентській практиці (на прикладі методики А. Кушніренка). *Педагогічна теорія і практика*. Київ : КиМУ, 2019. Вип. 1(8). С. 324–339.
17. Ярошенко І. Формування професійної майстерності майбутнього диригента в системі мистецької освіти (на прикладі методів професора І. Юзюка). *Мистецтвознавчі записки*. Київ, 2020. Вип. 38. С. 128–131.

Information about the author:

Yaroshenko I. V.,

Candidate of Study of Art, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Methodology of Music
Education and Conducting Methods
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
57, Shevchenko str., Ivano-Frankivsk, 76018, Ukraine